

Genişletilmiş Özet

South Oaks Kumar Tarama Testi - Gözden Geçirilmiş Ergen Formu'nun Türkiye Lise Öğrencileri Örneklemindeki Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Giriş

Geçmişten günümüze kumar katılımı, yaygın ve sosyal olarak kabul edilen bir davranış olmuştur. Kumar daha değerli bir şey kazanmak için bir şeyi riske etmek olarak tanımlanabilir. Genellikle kaçınma, eğlenme, heyecan duyma, para kazanma veya sosyalleşme gibi katılım motivasyonlarıyla ilişkilendirilen kumar oynamanın neticesinde olumlu sonuçlar beklense de kumar hayatın farklı alanlarında ciddi olumsuzluklara yol açabilmektedir. Bu olumsuzluklar finansal konular, iş ya da okul performansı, kişilerarası ilişkiler veya aile yaşamı gibi alanlarda kendini gösterebilmektedir.

Literatürde yer alan çalışmaların bulguları ergenlerin kumar oynamaya ilgisiz olmadıklarına, özellikle lise düzeyindeki ergenler arasında kumar katılımının yaygın olabileceğine işaret etmiştir. Bazı çalışmalarda elde edilen bulgular, ergenler arasındaki kumar katılımı oranlarının yetişkinler arasındaki oranlardan daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu oranlar birçok toplumda kumar faaliyetleri için belirlenen 18 yaş kanuni sınırının, ergenleri kumar oynamaktan alıkoymak için yeterli olmadığına işaret etmesi bakımından önemlidir.

Ergenlik döneminde söz konusu olabilecek problemler kumar oynama davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını değerlendirebilmek için uygun ölçüm araçlarına ihtiyaç vardır. Bilindiği kadarıyla Türkiye’de bu gelişim döneminde olanların olası kumar katılım problemlerini değerlendirecek güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı bulunmamaktadır. Bu nedenle mevcut çalışmanın amacı, South Oaks Kumar Tarama Testi - Gözden Geçirilmiş Ergen Formu'nun (SOKTT-EF; South Oaks Gambling Screen - Revised for Adolescents) Türkçe dilindeki psikometrik özelliklerini incelemektir. Çalışmanın Türkçe diline ergenlerde kumar oynama sorunlarını değerlendiren bir ölçek kazandırmak açısından önemli olacağı düşünülmüştür. Öte yandan ölçeğin psikometrik özelliklerinin İtalya, Litvanya ya da İsveç gibi farklı ülkelerin yanı sıra Türkiye’de de desteklenmesinin, kültürel çeşitliliklere rağmen kumar oynama sorunlarının ortak yapısına yeni bir kanıt olabileceği, bu bakımdan çalışmanın sonuçlarının uluslararası literatüre katkı sağlayabileceği öngörülmüştür.

Yöntem

Araştırmanın çalışma grubunu uygun örnekleme yoluyla seçilen, özel ve devlet okullarına İstanbul’da devam eden, 356 lise öğrencisi oluşturmuştur. Bir önceki yılda en az bir kez kumar oynanmış olması çalışmaya katılım koşulu olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %18’i 9.sınıf, % 23,6’sı 10.sınıf, %19,1’i 11.sınıf ve %39,3’ü 12.sınıfa devam ettiklerini bildirmişlerdir. Çalışma grubunun çoğunluğunu (%73,6) erkek öğrenciler oluşturmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması 17,09 (SS=1,33, 14-19 yaş aralığı) olarak hesaplanmıştır. Akademik performanslarına göre incelendiğinde örneklemin yarısından çoğunun (%54,4) not ortalamalarının 100 üzerinden minimum 70 olduğu görülmüştür. Ebeveynlerinin eğitim düzeyleri konusunda ‘lise’ hem anneler (%30,2) hem babalar (%35,5) için en sık işaretlenen seçenek olarak öne çıkmıştır.

SOKTT-EF’nin Türkçe formunun uyarlanması sırasında çeviri-geri çeviri yöntemleri uygulanmıştır. Bu sürecin her bir aşamasında Türkçe ve İngilizce dillerine hakim bağımsız kişilerden yardım alınmıştır.

Veri toplama araçları

Bu çalışmada veri toplama amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen kumar katılım özelliklerini belirlemeye yönelik soruları da içeren Kişisel Bilgi Formunun yanı sıra South Oaks Kumar Tarama Testi – Gözden Geçirilmiş Ergen Formu (SOKTT-EF) ve Kumar Oynama Nedenleri Ölçeği (KONÖ) kullanılmıştır. Kumarla ilgili hatalı düşünceler (*“Bahis / kumar oyunlarında çok sık kaybedildiğinde, kazanmaya yaklaşılmıştır.”*, *“Bahis / kumar oyunlarında belli bir sistem ya da strateji kullanıldığında daha fazla kazanılabilir.”*) ile birlikte ilk kez kumar oynanan yaş, ortalama kumar giderleri gibi bilgiler çalışma grubunun kumar katılım özelliklerini tanımak amacıyla sorgulanmıştır. Ayrıca Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, not ortalaması gibi bilgileri öğrenilmiştir. Çalışmada Türkçe’ye uyarlamasının yapılması planlanan SOKTT-EF, ergenlerin kumar oynama ile ilgili sorunlarını değerlendirmeye yönelik geliştirilmiş bir ölçektir. Kumar katılım sıklıkları, ebeveynlerinin kumar katılımı gibi puanlamaya katılmayan maddeleri de içeren ölçek 5. maddeden itibaren puanlanmakta ve alınabilecek puanlar 0 ile 12 arasında değişmektedir. Araştırmada faydalanılan bir diğer ölçek olan KONÖ ise sosyalleşme, eğlenme/heyecan duyma, kaçınma ve para kazanma boyutlarında kumar katılımı ile ilgili motivasyonları değerlendiren bir ölçektir.

Bulgular

Son bir yıl ve yaşam-boyu katılım verileri göz önünde bulundurulduğunda sırasıyla milli piyango, spor bahisleri, sayısal loto ve parasız okey çalışma grubu arasında daha yüksek oranda tercih edilmiştir. Öte yandan haftada en az 1 kez kumar katılımı olanların verileri incelendiğinde spor bahisleri (%18,3), sayısal loto (%6,8) ve parasız kart oyunları (%5,9) öne çıkmıştır.

SOKTT-EF Türkçe versiyonu için Cronbach’s alfa değeri 0,88 olarak hesaplanmıştır. Öte yandan düzeltilmiş madde-toplam korelasyon katsayılarının bir madde (0,30) dışında 0,50 ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. İfade edilen bu sonuçlar SOKTT-EF’nin güvenilirliğini desteklemiştir.

SOKT-EF'nin yapı geçerliğini incelemek için yürütülen Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonuçlarına göre uyum indeksleri tatmin edici bulunmuştur. GFI (0,960), CFI (0,988), NFI (0,984) ve NNFI (0,984) değerlerinin 0,95'den yüksek, RMSEA (0,0494) değerinin 0,05'den ve χ^2 serbestlik derecesi oranının (89,54 / 48=1,87) 2'den küçük olması veriler için kabul edilebilir bir uyuma işaret etmiştir. Faktör yükü 0,31 olan bir madde hariç, maddelerin faktör yükleri 0,53 ve üstünde bulunmuştur. Tüm maddelerinin faktör yüklerinin T-değerleri 5,70 ila 15,22 arasında değişmiş olup, tamamının istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (p=0,01). Madde toplam korelasyon katsayısı ve faktör yükü görece düşük olan 10. maddenin (*Son 12 ayda, hiç bahis oynadığınız para miktarı veya bahis oynamaya para yatırdığınızda olanlar hakkında kendinizi kötü hissettiniz mi?*), çıkartıldığında ölçeğin iç tutarlık katsayısının artmadığı ve faktör yükünün anlamlı olması sebepleri ile ölçekte tutulmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Ayrıca SOKTT-EF toplam puanları ile eğlenme/heyecan duyma (r=0,49), kaçınma (r=0,38), sosyalleşme (r=0,53) ve para kazanma (r=0,48) motivasyonlarının yanı sıra kumar oynama sıklıkları (r=0,59) ve kumarla ilgili hatalı düşünceler (r=0,45) arasında ortaya konan pozitif ve anlamlı ilişkiler (p<0,001) ölçeğin Türkiye örneklemini için eşzamanlı geçerliğini desteklemiştir.

Tartışma

Bu çalışmanın sonuçları Türkiye'deki ergenlerin kumar oynama davranışlarını ve bu davranışlarının olumsuz sonuçlarını değerlendirmek için SOKTT-EF'nin gelecek araştırmalarda kullanılabilmesini ortaya koymuştur. Yapılan analizler doğrultusunda elde edilen bulgular ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini desteklemiştir. Ancak tekrar test güvenilirlik analizinin eksikliği ve verilerin kesitsel yapısı çalışmanın sınırlılıkları arasında yer almıştır. Öte yandan çalışma grubunun uygun örnekleme yöntemiyle öğrenimlerine devam eden öğrencilerden oluşturulması bulguların genellenebilirliği sınırlandırmıştır. Kumar katılımının sosyal kabulünün düşük olması nedeniyle kumar davranışının yol açtığı sorunlar katılımcılar tarafından eksik bildirilmiş olabilir. Bu ihtimalin çalışmanın olası sınırlılıkları kapsamında göz önünde bulundurulabileceği düşünülmüştür. Son olarak, çalışmada SOKTT-EF toplam puanına göre problemli olmayan, riskli ve problemli kumar oynama kategorilerinin geçerliği incelenmemiştir. Ölçeğin risk gruplarını ayırt etmekteki gücünü sınamak için, kumar katılım özellikleri veya kumar oynamanın olumsuz sonuçlarını dikkate alarak belirtilen kategorilerin geçerliğinin gelecekteki araştırmalarda incelenmesi yararlı olacaktır.